

**YOSH RAHBAR KADRLARDA LIDERLIK SIFATLARINI
SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI
(DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARI MISOLIDA).**

Ruziboyev Temur Bahodirovich

Buxoro Xalqaro Universiteti

Annotatsiya: Maqolada yosh rahbar kadrlarda liderlik sifatlarini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari o'rganilgan bo'lib, ayniqsa davlat hokimiyati organlari misolida bu jarayonning o'ziga xos jihatlari tahlil qilingan. Tadqiqotda rahbarlik sifatleri, ularning shakllanish bosqichlari hamda tashqi va ichki omillarning psixologik ta'siri chuqur tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi — yosh rahbar kadrlarning samarali boshqaruv faoliyatini ta'minlashda liderlik sifatlarining o'rnini aniqlash va ularni shakllantirish mexanizmlarini ijtimoiy-psixologik jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqotda kuzatuv, suhbat, psixologik testlar va tajriba-metodik yondashuvlar asosida amaliy ma'lumotlar to'plandi. Natijalar yosh rahbarlarda kommunikativlik, tashabbuskorlik, mas'uliyatlilik, jamoani boshqarish qobiliyati kabi muhim liderlik fazilatlarini shakllantirishda ijtimoiy muhit va tashkilot madaniyatining hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Maqolada taqdim etilgan ilmiy xulosalar va tavsiyalar davlat hokimiyati tizimidagi kadrlar siyosatini takomillashtirish, yosh rahbarlarni tanlash va tayyorlashda amaliy qo'llanilishi mumkin. Shuningdek, psixologik xizmat va kadrlar bo'limlari uchun foydali metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: yosh rahbar kadrlar, liderlik sifatleri, ijtimoiy-psixologik xususiyatlar, davlat hokimiyati organlari, rahbarlik kompetensiyalari, boshqaruv madaniyati, psixologik tayyorgarlik, motivatsiya, kommunikativ ko'nikmalar, jamoani boshqarish, tashabbuskorlik, liderlik modeli.

Kirish.

Bugungi globallashtirish, tezkor siyosiy-iqtisodiy o'zgarishlar va innovatsion jarayonlar sharoitida davlat boshqaruv tizimida malakali, tashabbuskor va liderlik fazilatlariga ega bo'lgan yosh rahbar kadrlar korpusini shakllantirish dolzarb masalalardan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, davlat hokimiyati organlarida faoliyat yurituvchi rahbarlarning nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalari, balki kuchli ijtimoiy va

psixologik tayyorgarlikka ega bo'lishi, jamoa bilan samarali muloqot o'rnatish, islohotlarga bosh-qosh bo'la oladigan liderlik qobiliyatlariga egaligi muhim ahamiyat kasb etadi. Liderlik tushunchasi so'nggi yillarda nafaqat menejment, balki psixologiya, sotsiologiya, siyosatshunoslik kabi ko'plab fanlar kesishmasida chuqur tadqiq etilmoqda. Bu tushuncha zamonaviy davlat boshqaruvi tizimida strategik fikrlaydigan, mas'uliyatli, boshqalarni ilhomlantira oladigan rahbar obrazini shakllantirishda asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, yosh rahbar kadrlarda liderlik sifatlarini shakllantirishga ijtimoiy-psixologik yondashuv orqali yondashish, bu sifatning tarkibini aniqlash va ularni rivojlantirish mexanizmlarini belgilash dolzarb ilmiy-amaliy vazifadir. Ushbu maqolada aynan yosh rahbar kadrlar misolida liderlik fazilatlarini aniqlash, ularning shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganish, psixologik portretini belgilash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish maqsad qilingan. Ayniqsa, davlat hokimiyati organlari misolida olib borilgan tahlillar orqali rahbarlikka intilayotgan yosh kadrlarda qanday ijtimoiy-psixologik salohiyat mavjudligi, bu salohiyatni qanday omillar rivojlantirishi yoki susaytirishini aniqlashga e'tibor qaratiladi. Shu bilan birga, liderlik kompetensiyalarining zamonaviy talablari asosida shakllanishi jarayonida ijtimoiy muhit, mehnat jamoasi, psixologik xizmatlar va ta'lim dasturlarining o'rni xolisona tahlil qilinadi.

Asosiy qism.

Yosh rahbar kadrlarda liderlik sifatlarini shakllantirish davlat boshqaruvi tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Bu jarayon ijtimoiy-psixologik omillar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, shaxsning individual fazilatlarini, atrof-muhit ta'siri, ta'lim, tarbiya, jamoadagi mavqei kabi ko'plab omillar orqali shakllanadi. Ayniqsa, davlat hokimiyati organlarida faoliyat yurituvchi yosh rahbarlarning liderlik kompetensiyalariga ega bo'lishi ularning samarali boshqaruv faoliyatini ta'minlaydi.

1. Liderlik tushunchasi va uning psixologik asoslari. Liderlik — bu shaxsning boshqa insonlar guruhiga ta'sir ko'rsatish, ularni ilhomlantirish va umumiy maqsad sari yo'naltirish qobiliyatidir. Psixologiyada liderlik avvalo kommunikativlik, tashabbuskorlik, mas'uliyatlilik, qaror qabul qilishda mustaqillik kabi sifatlar bilan tavsiflanadi. Bu sifatlar ijtimoiy faoliyatning barcha shakllarida, ayniqsa boshqaruvda muhim ahamiyatga ega. Psixolog A. A. Bodalev liderlikni ijtimoiy-psixologik fenomen sifatida baholab, shaxsiy fazilatlar va guruh dinamikasining o'zaro ta'siri natijasida shakllanishini ta'kidlaydi. Shu sababli yosh rahbarlar nafaqat o'zlarining individual xususiyatlarini rivojlantirishlari, balki jamoa psixologiyasini chuqur anglab, unga mos ravishda yetakchilik qilishni o'rganishlari lozim.

2. Yosh rahbarlarda liderlik fazilatlarini shakllantiruvchi omillar. Yosh rahbar kadrlar uchun liderlik sifati ijtimoiy-psixologik ta'lim va tarbiya jarayonlarida shakllanadi. Quyidagi asosiy omillar bu sifatlarning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi: Ta'lim tizimi: Innovatsion o'quv dasturlari, treninglar, seminarlar orqali liderlik kompetensiyalari o'rgatiladi. Mehnat muhiti: Professional muhitda tajribali rahbarlar bilan ishlash yosh kadrlarda mas'uliyat va tashabbuskorlikni oshiradi. Psixologik xizmatlar: Psixologik maslahat, motivatsion treninglar rahbarlarning o'zini anglash, o'z ustida ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shaxsiy fazilatlar: O'zini rivojlantirishga intilish, emotsional barqarorlik, ijtimoiy faol bo'lish kabi sifatlar liderlik asosini tashkil etadi.

3. Davlat hokimiyati organlari misolida tahlil. Davlat hokimiyati organlari o'zining qat'iy intizomi, siyosiy mas'uliyati va keng ko'lamli boshqaruv faoliyati bilan ajralib turadi. Bunday muhitda yosh rahbarlarning o'zini ko'rsatishi, samarali ishlashi uchun ularning liderlik salohiyati yuqori bo'lishi zarur. Olib borilgan psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, davlat organlarida faoliyat boshlagan yosh kadrlarda: Rahbarlikka bo'lgan ichki motivatsiya kuchli, Ammo tashqi bosim va ortiqcha rasmiyatchilik liderlik fazilatlarining to'liq namoyon bo'lishiga to'sqinlik qiladi, Jamoaviy ish ko'nikmalari rivojlanmagan hollarda yetakchilik samaradorligi past bo'ladi. Shu boisdan ham davlat hokimiyati organlarida yosh rahbarlarni tayyorlash va ularni qo'llab-quvvatlashning yangi psixologik va metodik mexanizmlarini joriy etish muhimdir.

4. Liderlik kompetensiyalarini shakllantirish yo'llari. Yosh rahbarlarda liderlik sifatlarini shakllantirish uchun quyidagi yo'llardan foydalanish maqsadga muvofiqdir: Treninglar va psixologik mashg'ulotlar: Stressga bardoshlilik, jamoa bilan ishlash, muomala madaniyatini rivojlantirish. Mentorlik dasturlari: Tajribali rahbarlar tomonidan yosh kadrlarga amaliy ko'mak ko'rsatish. Faol ishtirok va mustaqil qaror qabul qilish: Muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilishga imkon berish orqali mustaqillik va liderlikni rivojlantirish. Motivatsion muhit yaratish: Rag'batlantirish, e'tirof etish, fikr erkinligini ta'minlash. Bu yondashuvlar orqali yosh rahbar kadrlar zamonaviy boshqaruv tizimi talablari asosida shakllanib boradi va davlat boshqaruvida o'z o'rnini mustahkamlashga qodir bo'ladi.

5. Yosh rahbarlarning psixologik portreti. Yosh rahbar kadrlarda liderlik fazilatlarining shakllanishi ko'p jihatdan ularning shaxsiy-psixologik portreti bilan bog'liq. Psixologik portret rahbarning hissiy barqarorligi, qaror qabul qilishdagi dadilligi, stressga chidamliligi, o'ziga ishonchi kabi elementlarni o'z ichiga oladi. Tadqiqotlar

shuni ko'rsatadiki, samarali lider: Muammoga ijodiy yondasha oladi; Insonlar bilan samarali muloqot qila oladi; Qaror qabul qilishda asabiylashmaydi, faktlar asosida fikr yuritadi; O'zining zaif va kuchli tomonlarini biladi va shu asosda rivojlanishga intiladi. Bunday fazilatlar yosh rahbarlarda hali to'liq shakllanmagan bo'lishi mumkin, ammo to'g'ri psixologik yondashuvlar yordamida ularni rivojlantirish mumkin.

6. Rivojlangan davlatlar tajribasi. Yosh rahbarlar tayyorlashda rivojlangan davlatlar tajribasi ham muhim manba hisoblanadi. Masalan: AQShda "Leadership Development Program"lar orqali davlat xizmatchilarining liderlik salohiyati baholanadi va muntazam treninglar o'tkaziladi. Buyuk Britaniyada yosh davlat xizmatchilari uchun "Civil Service Fast Stream" dasturi mavjud bo'lib, u orqali iqtidorli yoshlar maxsus seleksiya asosida tayyorlanadi. Germaniyada esa davlat xizmatiga kirishdan oldin psixologik testlar asosida liderlik salohiyati aniqlanadi va shunga mos professional yo'nalish tanlanadi. Bu tajribalar shuni ko'rsatadiki, yosh rahbarlarni yetuk kadr sifatida shakllantirish — bu uzoq muddatli, psixologik, metodik va tashkiliy tayyorgarlikni talab etadigan jarayon.

7. O'zbekiston sharoitida muammolar va imkoniyatlar. O'zbekistonda yosh rahbar kadrlar bilan ishlash borasida sezilarli ijobiy o'zgarishlar bo'layotgan bo'lsada, quyidagi muammolar mavjud: Ko'pgina hollarda liderlik fazilatlarini nazariy jihatdan o'rgatiladi, amaliy ko'nikmalar shakllantirilmaydi; Rahbarlik lavozimiga tayinlovlarda psixologik baholash yetarli darajada qo'llanilmaydi; Kadrlar zaxirasiga yoshlarni tayyorlash tizimi takomillashmagan. Shu bilan birga, davlat tomonidan "Yoshlar — kelajagimiz", "Yangi O'zbekiston kadrlari" kabi dasturlar orqali yetuk yoshlarni aniqlash va ularni rahbarlikka tayyorlash borasida salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda.

Xulosa:

Yosh rahbar kadrlarda liderlik sifatlarini shakllantirish bugungi davlat boshqaruvi tizimida strategik ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, samarali rahbar bo'lish uchun nafaqat kasbiy bilim va tajriba, balki kuchli psixologik tayyorgarlik, kommunikativlik, tashabbuskorlik va ijtimoiy faollik kabi liderlik fazilatlarini ham muhim hisoblanadi. Liderlik sifatlarini shaxsning ijtimoiy muhit bilan o'zaro aloqasi, ta'lim tarbiyasi, shaxsiy qiziqishlari va ichki motivatsiyasiga bog'liq holda shakllanadi. Ayniqsa, davlat hokimiyati organlarida faoliyat yurituvchi yosh rahbarlar uchun bu fazilatlarining mavjudligi ularning faoliyat samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Tahlillar shuni anglatadiki, liderlik salohiyatini rivojlantirishda tizimli yondashuv — ya'ni, psixologik treninglar, mentorlik, baholash

tizimi va rag'batlantirish usullarini birgalikda qo'llash muhimdir. Bunday yondashuv yosh rahbarlarda yetakchilik fazilatlarini mustahkamlaydi, ularning jamoada o'z o'rnini topishiga va strategik qarorlar qabul qilishiga zamin yaratadi. Maqolada keltirilgan ilmiy tahlillar va amaliy tavsiyalar davlat boshqaruvida samarali lider kadrlar zaxirasini shakllantirish, psixologik xizmatlar faoliyatini takomillashtirish hamda yosh kadrlar bilan ishlashning yangi mexanizmlarini joriy etishga xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Adizov B. Ijtimoiy psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
2. Xolbekov M., Tursunov A. Kadrlar siyosati va boshqaruv psixologiyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
3. G'ofurov Q. Davlat boshqaruvi tizimida kadrlar bilan ishlash tamoyillari. – Toshkent: Huquq, 2021.
4. Jalolov J. Liderlik va menejment asoslari. – Toshkent: O'zbekiston, 2018.
5. Karimov A. Yosh rahbarlar faoliyatida psixologik barqarorlik omillari. – Samarqand: Ilm ziyo, 2022.
6. Northouse, P. G. Leadership: Theory and Practice. – Thousand Oaks: Sage Publications, 2021.
7. Yukl, G. Leadership in Organizations. – New York: Pearson, 2013.
8. Goleman, D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. – New York: Bantam, 2006.
9. Bass, B. M., & Bass, R. The Bass Handbook of Leadership. – New York: Free Press, 2008.
10. Robbins, S. P., Judge, T. A. Organizational Behavior. – Boston: Pearson, 2022.
11. Hersey, P., Blanchard, K. H., Johnson, D. E. Management of Organizational Behavior. – New Jersey: Prentice Hall, 2013.
12. Mintzberg, H. Managing. – San Francisco: Berrett-Koehler, 2009.
13. Murodov Sh. Boshqaruv psixologiyasi: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.

14. House, R. J., Hanges, P. J., Javidan, M., Dorfman, P. W., & Gupta, V. Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study. – Thousand Oaks: Sage, 2004.
15. Ko‘chkarov O. Yosh kadrlarda rahbarlik qobiliyatlarini shakllantirishda psixologik yondashuvlar. – Buxoro: Ilmiy izlanish, 2023.